

ایران در مسیر جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا؛

الزامات و راهکارها

تألف:

دکتر مه‌ی محمدی

دانشکده و پژوهشکده مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی

دانشگاه جامع امام حسین (ع)

مؤسسه چاپ و انتشارات

۹۴۱

سری اقتصاد - ۱۳

سرشناسه	محمدی، مهدی، ۱۳۶۴ -
عنوان و پدیدآور	ایران در مسیر جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا؛ الزامات و راهکارها / تألیف: مهدی محمدی
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام) - مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری	دوازده، ۲۸۲ ص.
فروست	دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام) - مؤسسه چاپ و انتشارات، ۹۴۱، سری اقتصاد - ۱۳
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۴۵۲-۹۷۳-۳
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۷۷
موضوع	ایران -- سیاست اقتصادی -- آینده نگری
موضوع	Iran -- Economic policy -- Forecasting
موضوع	رشد اقتصادی -- ایران (Economic development -- Iran)
موضوع	ایران -- سیاست اقتصادی -- قرن ۱۴ (Iran -- Economic policy - 20th century)
موضوع	ایران -- اوضاع اقتصادی -- قرن ۱۴ -- آینده نگری
موضوع	(Iran -- Economic conditions -- 20th century -- Forecasting)
شناسه افزوده	دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام) - مؤسسه چاپ و انتشارات
رده بندی کنگره	HC ۴۷۳ ۳۹۹
رده بندی دیویی	۳۳۸/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۰۰۰۹۲۵۹

کلیه حقوق، اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس برای دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام) محفوظ است.

• عنوان: ایران در مسیر جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا؛ الزامات و راهکارها

• تألیف: دکتر مهدی محمدی

• صفحه آرای: ناهید آقامیرزایی

• طراحی جلد: وحید امیراحمدی

• لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ سپاه

• نوبت چاپ: اول (تیر ماه ۱۳۹۹)

• شمارگان: ۲۰۰ نسخه

• قیمت: ۷۶۰/۰۰۰ ریال

• نشانی: تهران، بزرگراه شهید بابایی، بعد از پل لشکرک، دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، معاونت پژوهش و فناوری،

مؤسسه چاپ و انتشارات، تلفن: ۷۴۱۸۸۲۶۰ دورنگار: ۷۴۱۸۸۲۷۴

• مرکز پخش: تهران، میدان فردوسی، فروشگاه و نمایشگاه مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)،

تلفن: ۸۸۸۳۹۴۹۷

بسم الله الرحمن الرحيم

«يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا...»

حکمت را به هر کس بخواهد می‌دهد و کسی که به او حکمت داده شود، حقا خیری فراوان داده شده است...

(سوره مبارکه بقره - آیه ۲۶۹)

انقلاب کبیر اسلامی، نمونه‌ای بی‌بدیل تاریخی، از حرکت اجتماعی عظیمی است که با سرنگونی طاغوت و برپایی نظام مقدس جمهوری اسلامی، امیدهای فراوانی را در دل مستضعفان و آزادی‌خواهان جهان برای تحقق آرمان‌های بلند دولت اسلامی، جامعه اسلامی و درنهایت، تمدن بزرگ اسلامی، پدید آورد. در این میان، نهادهای علمی، به‌ویژه دانشگاه‌ها، باید نقش کلیدی سوزن‌بانی و هدایت طارک شرف و رشد جامعه در مسیر صحیح انقلابی را ایفا نمایند.

دانشگاه جامع امام خمینی (ره) به‌عنوان «دانشگاه سازمانی سپاه در تراز انقلاب اسلامی» با شعار «تزوکیه، جهاد علمی، دانشگاه تمدن‌ساز»، در کنار مسئولیت مهم انسان‌سازی و تربیت سربازان عصر ظهور، مأموریت تولید و نشر معارف پاسداری از انقلاب اسلامی را نیز برعهده دارد. در این راستا، معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه به‌منظور تکمیل چرخه مدیریت دانش بومی با سه ویژگی «اسلامی بودن»، «روزآمدی» و «کارآمدی»، با هدف دستیابی به مرجعیت علمی، افتخار و تلاش دارد تا زمینه و بستر لازم برای اساتید و پژوهشگران محترم این عرصه را فراهم نماید. امید است رحمة الطاف بیکران الهی و با گسترش فعالیت‌های انتشاراتی مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام) این رسالت خطیر تحقق یابد.

در پایان، بر روح ملکوتی معمار و رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی (ره) و همچنین شهدای گرانقدر انقلاب اسلامی، دفاع مقدس و مدافعان حرم درود می‌فرستیم و با آرزوی سلامتی و توفیقات هرچه بیشتر مقام معظم رهبری، امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) و نیز خدمتگزاران اسلام و کشور، از اساتید، فرهیختگان و اهل نقد و نظر تقاضا داریم با ارائه نظرها و پیشنهادهای خود، ما را یاری فرمایند.

و من الله التوفیق و علیه التکلان

معاونت پژوهش و فناوری

دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

مقدمه (یازده)

فصل اول: رویکرد مناسب برای دستیابی به جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا و پیامدهای آن ۱

۱-۱. مقدمه ۱

۲-۱. مقصر کیست؛ انقلاب اسلامی یا نظام اقتصاد سرمایه‌داری؟ ۲

۳-۱. دورنمای اقتصاد ایران در دهه نخستین ۹

۴-۱. پیامدهای شناختی و عینی اثبات عدم دستیابی به جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا ۱۳

در سال ۲۰۳۰ میلادی

۱-۴-۱. مقابله با قدرت پوشالی غرب ۱۳

۲-۴-۱. مقابله با سیاه‌نمایی‌های دشمن ۱۳

۳-۴-۱. تغییر جهت نگاه‌ها ۱۴

فصل دوم: بررسی جایگاه اقتصادی کشور در حال حاضر و فاصله آن از ۱۵

جایگاه دوازدهم دنیا

۱-۲. مقدمه ۱۵

۲-۲. بررسی جایگاه اقتصادی کشور در بین کشورهای دنیا ۱۶

۳-۲. تحلیل روند جایگاه اقتصاد ایران در سال ۲۰۳۰ و متوسط رشد مورد نیاز به‌منظور ۱۸

منظور دستیابی به جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا

۴-۲. بررسی مزیت‌ها و ظرفیت‌های مختلف اقتصاد ملی ۲۱

فصل سوم: مانع اصلی استفاده صحیح از امکانات و ظرفیت‌ها و رشد عدالت‌محور؛ ۲۷

عدم شناخت صحیح پول در اقتصاد سرمایه‌داری

۱-۳. مقدمه ۲۷

۲-۳. عدالت اقتصادی و برابری توزیع درآمدی ۲۸

۱-۲-۳. ضریب جینی و مفهوم آن ۳۱

۲-۲-۳. رتبه اقتصاد کشور در مقایسه با سایر کشورهای دنیا از منظر میزان برابری توزیع درآمد ۳۳

۳-۳. شناسایی مانع اصلی استفاده صحیح از امکانات و ظرفیت‌های اقتصاد ملی؛ ۳۳

نهادهای پولی برآمده از نظام سرمایه‌داری

۱-۳-۳. نظریه پولی تولید ۳۵

۱-۱-۳-۳. اهداف فعالان اقتصادی و بنگاه‌ها از منظر نظریه پولی تولید ۳۹

۲-۱-۳. اختلالات مراحل سه‌گانه نظریه پولی تولید ۴۰

۲-۳-۳. تصرف مبنایی در نظریه پولی تولید و اصلاح ترتیبات و سازوکار خلق پول در اقتصاد ملی ۴۴

۱-۱-۳-۳. اقتصاد فضیلت‌مدار در مقایسه رفتار اقتصادی فایده‌گرا و نتیجه‌گرا ۴۴

۲-۲-۳-۳. مبانی هستی‌شناختی نظام اقتصادی اسلام ۴۷

۳-۲-۳-۳. ملاکات اصلی سیاست‌گذاری کلان اقتصادی از منظر اسلام ۵۵

۴-۲-۳-۳. دلالت ملاکات سیاست‌گذاری اقتصادی از منظر اسلام در ۵۶

حوزه نظریه پولی تولید

۵-۲-۳-۳. وظایف اصلی دولت در سیاست اقتصادی ۶۱

۶-۲-۳-۳. الگوی ایجاد درآمد و گردش ثروت ۶۲

۳-۳-۳. عدم فهم درون‌زایی و برون‌زایی پول و ماهیت بانک‌های تجاری در خلق پول و ۶۵

و اتخاذ سیاست‌های نامناسب در اقتصاد ایران مانع اصلی تحقق وظایف پنج‌گانه دولت

۱-۳-۳-۳. ماهیت پول از منظر نهادی ۶۶

۴-۳. آسیب‌شناسی سیاست پولی با توجه به درون‌زایی پول و پدیده خلق پول اعتباری و ۸۸

ارائه پیشنهادات اصلاحی

۵-۳. جمع‌بندی و ارائه پیشنهادات اصلاحی ۹۲

فصل چهارم: مبانی نظری تحلیل داده- ستاده و مطالعات انجام‌شده ۱۰۵

۱-۴. معرفی جدول داده- ستاده و تحلیل آن ۱۰۵

۲-۴. آشنایی با جدول داده- ستاده کلیات و فروض اصلی ۱۰۷

- ۱-۲-۴. فروض جدول ۱۰۹
- ۳-۴. تحلیل داده- ستاده ۱۱۰
- ۴-۴. شاخص های پیوند بین بخشی و ضرایب تکاثری در مدل های داده- ستاده ۱۱۵
- ۱-۴-۴. شاخص پیوند پیشین ۱۱۶
- ۲-۴-۴. شاخص پیوند پسین ۱۱۷
- ۱-۲-۴-۴. سیستم تخصیص گش ۱۱۷
- ۲-۲-۴-۴. پیوند پسین مستقیم ۱۱۷
- ۳-۲-۴-۴. پیوند پسین کل ۱۱۸
- ۳-۴-۴. شاخص یکپارچگی ۱۱۹
- ۴-۴. شاخص هیرشمن- راسموسن برای شناسایی بخش های کلیدی ۱۱۹
- ۱-۴-۴. شاخص انتشار یا شاخص تغییرات ۱۲۰
- ۵-۴. تعیین تولید بخش ۱. تقسیم بندی تقاضای نهایی ۱۲۱
- ۶-۴. اشتغال زایی بخش ۲. جدول داده- ستاده ۱۲۲
- ۱-۶-۴. اشتغال زایی مستقیم ۱۲۳
- ۲-۶-۴. اشتغال زایی مستقیم غیره ۱۲۴
- ۷-۴. ضریب سرمایه بری در جدول داده- ستاده ۱۲۴
- ۸-۴. مطالعات انجام شده ۱۲۶

فصل پنجم: تحلیل داده- ستاده اقتصاد ملی و تجویز سیاست های اقتصادی برای دستیابی به جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا

- ۱-۵. مقدمه ۱۳۷
- ۲-۵. پیشنهادات اصلاحی به منظور ارتقاء جایگاه اقتصاد شور از منظر رشد تولید ناخالص ملی ۱۳۹
- ۱-۲-۵. راهبردهای اساسی در جهت استفاده درست از ظرفیت های داخلی و نیل به جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا ۱۳۹
- ۲-۲-۵. اقدامات اساسی اصلاحی پیشنهادی برای نیل به جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا ۱۴۱
- ۳-۵. محاسبات ماتریس معکوس لئونتیف و ماتریس گش ۱۴۴
- ۴-۵. توصیف وضعیت اقتصادی بخش های اقتصادی ۹۹ گانه جدول متقارن سال ۹۰ ۱۴۵
- ۵-۵. تحلیل و تجویز سیاستی مناسب، به تفکیک فعالیت بخشی ۱۷۸
- ۶-۵. محاسبات اثرات رشدی سیاست های تجویزی طرف عرضه و تقاضا در افق زمانی ۱۲ ساله ۲۰۵

۲۲۵..... ۵-۷. تحلیل بازخورد برنامه اجرایی در چارچوب راهبرد غیرخام فروشی

۲۳۵..... ۵-۸. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۲۵۱..... فصل ششم: تجویز راهبردها و اقدامات اصلاحی

۲۵۱..... ۶-۱. مقدمه

۲۵۱..... ۶-۲. تجویز راهبردها و اقدامات اصلاحی

۲۷۱..... پیوست‌ها

۲۷۳..... پیوست شماره یک

۲۷۴..... پیوست شماره دو

۲۷۵..... پیوست شماره سه

۲۷۶..... پیوست شماره چهار

۲۷۷..... فهرست منابع

بی‌شک، تحلیل و بررسی امکان دستیابی به جایگاه دوازدهم اقتصاد دنیا از منظر تولید ناخالص داخلی^۱، یکی از مهم‌ترین اهداف مورد نظر نگارنده در کتاب حاضر بوده است. از منظر تولید ناخالص داخلی، هرچند تولید ناخالص داخلی (GDP) می‌تواند براساس نرخ ارزهای مختلف محاسبه شود؛ اما از آنجایی که مقایسه بین مقدار متناظر آن در سطح جهانی در کشورهای مختلف دنیا اجتناب‌ناپذیر است، براساس نرخ دلار محاسبه و ارائه خواهد شد. از سویی دیگر، مقدار محاسبه مذکور می‌تواند براساس نرخ ارز اسمی و یا نرخ ارز حقیقی صورت پذیرد. به بیان دیگر، در صورتی که نرخ ارز مورد نظر براساس برابری قدرت خرید محاسبه گردد، عنوان GDP PPP^۲ بر آن اطلاق می‌شود. با توجه به این، مسأله اصلی در پیشرفت اقتصادی، براساس چارچوب نظری

۱. تولید ناخالص داخلی اسمی

- ارزش ریالی (دلاری براساس نرخ اسمی) کلیه کالاها و خدمات تولیدشده در یک اقتصاد ملی برای یک سال معین در تیمدهای جاری؛
- ضریب جینی به عنوان شاخص توزیع درآمد؛
- شاخصی اقتصادی برای محاسبه توزیع درآمد در میان مردم است. بالا بودن این ضریب در یک کشور، معمولاً به عنوان شاخصی از بالا بودن اختلاف طبقاتی و نابرابری درآمدی در این کشور در نظر گرفته می‌شود.
- تولید ناخالص داخلی حقیقی (به روش برابری قدرت خرید): نرخ ارز حقیقی = نسبت سطح قیمت‌های داخلی به خارجی برای یک دسته از کالاهای مشخص.

$$E = \frac{P^f}{P^d} \quad (1-1)$$

$$E = \pi - \pi^f \quad (2-1)$$

E = نرخ ارز حقیقی محاسبه شده براساس برابری قدرت خرید؛

B = سبد مشخص از کالاها و خدمات؛

P = سطح قیمت‌های داخلی برای سبد مشخص از کالاها و خدمات مشخص؛

P^f = سطح قیمت‌های خارجی برای سبد مشخص از کالاها و خدمات مشخص؛

E = نرخ رشد نرخ ارز حقیقی بر مبنای برابری قدرت خرید؛

π = تورم داخلی؛

π^f = تورم خارجی.

2. Purchasing Power Parity

اقتصاد مقاومتی، رشد متوازن و همراه با توزیع عادلانه است، لذا بررسی تغییرات ضریب جینی و کاهش آن در طی سال‌های مختلف و رسیدن به برترین‌های اقتصاد دنیا از منظر تولید ناخالص داخلی، بسیار ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. به عبارت دیگر، در رتبه‌بندی اقتصاد کشورهای مختلف دنیا، دو شاخص اساسی را مد نظر قرار می‌دهیم که عبارت‌اند از: بیشترین (PPP) GDP و کمترین ضریب جینی. لذا به دنبال این هستیم که چگونه در میان دوازده اقتصاد متوازن بزرگ دنیا (از منظر تولید ناخالص داخلی) قرار گیریم.

با توجه به توضیحات بالا، اصلی‌ترین هدف نگارنده از تحریر این نوشتار، اثبات قابلیت دستیابی به جایگاه اقتصاد دوازدهم دنیا از منظر بیشترین تولید ناخالص داخلی با توزیع نسبتاً متوازن درآمد بوده است که در انتها راهکارهایی نیز ارائه گردیده است. همچنین نگارنده بر این عقیده است که علاوه بر هدف اصلی که در پایان دست‌یافتنی خواهد شد، مورد زیر نیز به عنوان نوآوری‌های این مطالعه قابل تأمل خواهد بود:

- اتصال تحلیل حرف تقاضای لئونتیف و طرف عرضه گش و بهره‌برداری از آن در جهت تجویز سیاستی: تحلیل تغییرات تقاضای نهایی بخش‌های معدنی و طبیعی با هدف دستیابی و اجرای راهبرد غیرخام‌فروشی و صدور فرآورده؛
- طراحی شاخص‌های مبتنی بر تحلیل کننده فعالیت بخشی در چارچوب تحلیل داده - ستاده؛
- تجویز سیاست‌های کلان اقتصادی در حوزه فعالیت‌های مختلف اقتصاد ملی در چارچوب تحلیل داده - ستاده؛

- تصرف مبنایی در نظریه پولی تولید مارکس و مبنای‌سازی آن در چارچوب اقتصاد مقاومتی به عنوان الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام.

در این پژوهش، در دو فاز نظری و کاربردی، و با تلفیق دو رویکرد سلبی و ایجابی، زمینه برای باورپذیری امکان دستیابی به جایگاه هدف اقتصادی تشریح خواهد شد و تلاش بر این بوده است که تبیین مطروحه در این پژوهش از مقوله‌های شعاری خارج و به صورت عقلایی برای مخاطب اقتصادی یا فرهیخته علاقمند باورپذیر شود.

دکتر مهدی محمدی